

HOFJESKRANT

NIEUWSBRIEF VAN DE STICHTING LANDELIJK HOFJESBERAAD

nummer 25, voorjaar 2010

INVLOED

Waar ligt het belang van het uitoefenen van invloed voor een organisatie als het Landelijk Hofjesberaad (LHB)?

Het is niet zo eenvoudig een goed sluitend antwoord op deze vraag te vinden. Je zult je eerst moeten afvragen waar of op wie je invloed wil uitoefenen en daarna op welke manier je dat dan wil doen.

Gebieden waarvoor invloed onzerzijds belangrijk is, is met name de landelijke overheid als belangrijke beleidsmaker en subsidieverstrekker. Een moeilijk terrein voor monumentenorganisaties maar net zo goed voor politici. Monumenten zijn (helaas) niet het enige en belangrijkste aandachtsgebied van de diverse overheden, hoewel steeds benadrukt wordt dat het land(schap) zonder monumenten kaal en saai zou zijn. Natuurlijk wordt het belang van monumenten onderkend en er stroomt wel subsidie onze kant op, maar genoeg is het niet en zal het ook met nieuwe regelingen, zoals de Modernisering Monumentenzorg (MoMo) beoogt, nooit worden. Onderhoud van monumenten is duur door de tijd die het kost alles in stand te houden en door de materialen die gebruikt moeten worden. Dat weten politici ook wel, maar het werkelijk benodigde geld wordt niet verstrekt.

Een ander aandachtsgebied moet de lokale overheid zijn. Zij dienen u te kennen (daar kunt u natuurlijk wel zelf veel aan doen) en te erkennen dat wat u biedt (in welke vorm dan ook) waardevol is en bijdraagt aan de sfeer van uw directe omgeving en veelal ook (indirecte) inkomsten genereert voor de gemeente. Die erkenning is er wel,

maar het blijft bij een erkenning zonder (geldelijke) bijdrage.

Volgt natuurlijk het proberen van beïnvloeding van de publieke opinie: als ik zie wat er over hofjes gepubliceerd wordt, bijvoorbeeld wandelroutes in steden, boekjes, maar ook openstelling op Open Monumentendag, dan is er over aandacht niet te klagen. Ook op normale weekdays komen op mijn hof, op weekdays geopend, toch zeker 10-15 mensen kijken. Het grote publiek geniet van hetgeen wij van onze hofjes laten zien, maar, en dat kan ik ze niet kwalijk nemen, slechts weinigen hebben door welke moeite het kost, zowel in uren als ook financieel, om de uitstraling die zij feitelijk waarnemen, ook in stand te houden. En: ik vraag mij af of de invloed van het publiek, tenzij georganiseerd in bijvoorbeeld een grote landelijke televisieactie, leidt tot het verstrekken van meer subsidie door de hierboven genoemde overheden.

Nu we bovenstaande gebieden bepaald hebben voor het uitoefenen van invloed dan moet ook nagedacht worden over de manier waarop.

Grote monumenten organisaties zoals de kastelenstichting en de molenstichting hebben een landelijk bureau waar de medewerkers continu met hun onderwerp bezig zijn. De stadsherstellen en de Vereniging Hendrik de Keyser zijn ook grote organisaties met veel personeel omdat zij tevens een beheerstaak hebben.

lees verder op pagina 3

VERDER IN DIT NUMMER:

- Hofjesschilderij
- Boekbespreking: Hofje De Zeven Keurvorsten
- Gastcolumnist E. Etty
- Boekbespreking: Sint Anthonius in Friesland
- Nieuw lid: Sint Martinushofje
- Boekbespreking: Mepschen Gasthuis
- Boekbespreking: Boshuisen Gasthuis
- Jaarverslag 2009

*Brouwershofje, Haarlem
foto: Cas Poldermans*

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR

LANDELIJK HOFJESBERAAD

De Stichting Landelijk Hofjesberaad is bedacht op 8 april 1997 en daadwerkelijk opgericht op 4 juni 1997.

BESTUURSSAMENSTELLING

Drs M.D. van den Briel, voorzitter (020 - 620 28 39)

Dhr. C.S. Hoekema, penningmeester
(0229 - 21 60 16 / 06 - 53 85 94 52)

Mr E.W. Oosterbaan, secretaris, tel. 0224-215185

Mw. E.C.M. Elzenga-Duynstee, lid (0318 - 613 282)

Drs J.M. Poldermans, lid (023 - 532 85 19)

Dhr. O.J. Tromp, lid (071 - 515 51 88)

Dr W.J.H. Verwers, lid (033 - 253 74 61)

Jhr. G.G. Witsen Elias, adviseur (058 - 212 95 91)

HOFJESKRANT

De Hofjeskrant is voor geïnteresseerden op aanvraag beschikbaar. Bestuursleden van de aangesloten hofjes krijgen de krant automatisch op hun huisadres.

SECRETARIAAT

Stichting Landelijk Hofjesberaad

Vooruitgangstraat 167, 2032 RK Haarlem

Het secretariaat is tijdens kantooruren te bereiken op

023 - 5400644, fax 023 - 5402434,

e-mailadres: info@hofjesberaad.nl

Contactpersoon: Joke Slootheer

www.hofjesberaad.nl

AANMELDING NIEUWE LEDEN

Voor meer informatie over het Landelijk Hofjesberaad en/of de mogelijkheden voor aansluiting bij het beraad kunt u zich richten tot Joke Slootheer (secretariaat).

Natuurlijk zijn wij ook zeer geïnteresseerd in uw reactie op de Hofjeskrant. Belt of mailt u gerust, ook als u een actieve bijdrage wilt leveren aan het werk van de stichting.

JAARLIJKSE HUURVERHOOGING

Minister Van der Laan heeft zojuist in zijn jaarlijkse circulaire over het huurbeleid in 2010 bekend gemaakt dat de maximale huurverhoging, ingaande 1 juli, is vastgesteld op 1,2%.

Ter gelegenheid van de 25e Hofjeskrant is deze uitgebreid met vier bladzijden

COLOFON

Uitgave van het Landelijk Hofjesberaad.

Verschijnt tweemaal per jaar: voorjaar en najaar

ISSN: 1872-5619

Redactie: J.M. Poldermans, W.J.H. Verwers

Vormgeving: Tekst in Vorm, Joke Slootheer

Druk: Paswerk Grafisch, Cruquius

HUISMEESTERDAG 2009

Op 17 september 2009 was het weer zo ver: de traditionele huismeesterdag. Deze keer trad het Sint Pietershof in Hoorn op als gastheer. Met veel belangstelling betraden 26 belangstellenden het altijd weer mooie en indrukwekkende Hoornse hof.

Na een welkomstwoord door de voorzitter van het LHB gingen de huismeesters er eens even goed voor zitten.

Onder de titel "Ontwikkeling van zorg in acute situaties en met name op het gebied van reanimatie" hield de heer A. Veen, werkzaam bij de Veiligheids Regio Kennemerland (VRK), een zeer boeiende voordracht over 'wat te doen in noodgevallen'. Natuurlijk kwamen EHBO en BHV aan de orde, maar de meeste belangstelling ging toch uit naar het gebruik van een AED, een Automatische Externe Defibrillator. Dat is een 'kastje' dat bij een hartstilstand een levensreddende schok geeft die het hart weer normaal laat kloppen. Bij reanimatie en defibrillatie met een AED stijgt de kans op overleven tot wel 70%. Na een korte training kan een AED door iedereen veilig gebruikt worden.

Zwaar onder de indruk werden er vervolgens vele vragen beantwoord. De heer Veen ontpopte zich tot een virtuoos docent.

Na de pauze volgde een prima afkickprogramma, verzorgd door het Sint Pietershof.

VOORJAARSBIJEENKOMST 17 APRIL 2010 IN AMSTERDAM

Op zaterdag 17 april 2010 wordt de voorjaarsvergadering van het Landelijk Hofjesberaad in Amsterdam gehouden. Wij komen bij elkaar in het gebouw van de Van Limmikstichting, Nieuwe Keizersgracht 1A en zijn er te gast van de Protestantse Diaconie Amsterdam.

Na de huishoudelijke vergadering, die om 11.00 uur begint, zal de heer drs. K. Loeff, directeur Bond Heemschut en secretaris van Federatie Instandhouding Monumenten (FIM) spreken over Monumenten in een nieuwe tijd.

Het middagprogramma omvat vanaf 13.00 uur een lunch, een wandeling langs hofjes in de oostelijke helft van het centrum van Amsterdam en wordt afgesloten met een ontvangst in de Kerkzaal van verpleeghuis de Wittenberg. Daar bestaat de mogelijkheid een aantal bijzondere vertrekken te bezichtigen.

Partners zijn op de voorjaarsbijeenkomst welkom, maar er is 's ochtends voor hen geen partnerprogramma georganiseerd. Voor de lunch en het middagprogramma zijn alle aanwezigen, inclusief partners, uitgenodigd.

De uitnodigingen voor de bijeenkomst zijn inmiddels verstuurd. Informatie over de vergadering kunt u krijgen bij het secretariaat.

Vervolg van pagina 1

Dergelijke instanties zijn in staat tot het continu onder de aandacht brengen van hun belang op alle niveaus en zij hebben door hun bijdrage aan de leefomgeving een status verworven en hebben hun invloed allang bewezen.

Hoe zou LHB haar invloed moeten uitoefenen? In de landelijke bijeenkomsten werd een paar keer opgemerkt dat LHB (meer) aan de weg moet timmeren en telkens weer voorop moet staan bij elke mogelijke gelegenheid waar zij zich kan presenteren/laten horen.

Voorzover het in het vermogen ligt van het bestuur, doet het dat ook en ik heb het idee dat "men" ons ondertussen kent.

Lobbyen, gebaseerd op een structurele en professionele aanpak, is uiterst kostbaar. Als LHB zich zou willen laten ondersteunen door een instantie, dan moet dat ook echt goed gebeuren en de kosten daarvoor zullen aanzienlijk zijn. Omdat het heel moeilijk zal zijn het resultaat te meten, vraag ik mij af of de kosten en de daarmee gepaard gaande contributie verhoging, gerechtvaardigd zijn.

Het bestuur heeft er bewust voor gekozen zich aan te sluiten bij de Federatie Instandhouding Monumenten (EIM), zoals u in de landelijke bijeenkomst van november 2009 is medegedeeld. Het geeft ons de kans gemeenschappelijk, tezamen met grote en kleine landelijke monumentenorganisaties, invloed uit te oefenen op beleid in de meest brede zin van het woord en met meer kans op succes dan als wij dat alleen zouden doen. Maar dat laat onverlet dat ook LHB landelijk en u lokaal zelf steeds weer op ons bestaan moeten wijzen en onze zaak op alle niveaus moeten blijven bepleiten.

HOFJESSCHILDERIJ

De redactie probeert in elke uitgave van de Hofjeskrant een schilderij van een hofje te publiceren. Aanleiding daarvoor was de oproep in krant 23, voorjaar 2009 (pag. 2) welk hofje H. van Leeuwen (1890-1972) destijds geschilderd heeft. Helaas hebben we op die vraag nog geen antwoord kunnen geven.

Goed gedocumenteerd is het schilderij waarop dr. J.A. Brongers uit Amers-

foort ons attendeerde. Voor zijn toestemming het schilderij in de krant op te nemen zijn wij hem zeer erkentelijk. Op het schilderij zien we de ingang van de Regentenkamer van het Sint Elisabethsgasthuishof, gelegen aan de Oude Vest in Leiden. Zichtbaar zijn het wapen van de Heilige Elisabeth met drie kronen (de kroon van de martelaren, maagden en predikers) en de wapens van enige regenten. Daaronder is er

een bordje waarop te lezen is: Lokaal van Inenting.

Het schilderij, gevat in een houten paneel (44,5 x 35,0 cm), is rond 1900 gemaakt door L. de Jong, een amateur- of zondagschilder over wie in de literatuur niets bekend is.

In 1428 werd ten behoeve van armlastige en zieke dames het Sint Elisabethsgasthuis opgericht. Het is een van de oudere Leidse hofjes. Aanvankelijk omvatte het 19 bedden. Een paar jaar later is een kapel toegevoegd. Vanaf 1470 kon men zich inkopen - proveniers - om van een verzorgde oude dag verzekerd te zijn. Aan het begin van de 18e eeuw woonden er het personeel, 21 zieken en 13 proveniers. Later in die eeuw zijn er 54 proveniers met een gemiddelde leeftijd van 69 jaar gehuisvest. In 1773 werd het gasthuis opgeheven.

In 1963 werd de stichting Sint Elisabethsgasthuishof opgericht. Huisvesting ten behoeve van chronisch zieke bejaarden is toen gerealiseerd op het terrein van het voormalige Ursulaklooster en dat van het oude gasthuis. Gedeeltelijk is toen het hof gerestaureerd en aangevuld met nieuwbouw.

SCHENKING T.B.V. DE LHB BIBLIOTHEEK

In november jl. kreeg het bestuur van het LHB een omvangrijke schenking van mevrouw Schüller - Vels Heijn. De schenking omvat zeven boeken en elf mappen documentatiemateriaal over Amsterdamse hofjes. Voorts vier boeken

over hofjes buiten Amsterdam plus een flinke hoeveelheid tijdschriften en artikelen betreffende diverse hofjes. Op de website zal binnenkort een inventarisatie van deze schenking geplaatst worden.

BOEKBESPREKING

DE ZEVEN KEURVORSTEN

Het is geen eenvoudige zaak om de geschiedenis van een hofje te schrijven als er het een en ander aan bronnenmateriaal ontbreekt. En dat is het geval bij het Hofje De Zeven Keurvorsten uit de Amsterdamse Tuinstraat. Marijke Brugge-man heeft wat er aan bronnenmateriaal over is nauwkeurig bestudeerd met als resultaat een zeer lezenswaardig en aantrekkelijk ogend boekje. Daarbij is de nadruk komen te liggen op de sociaal-economische geschiedenis.

Uit achttiende eeuwse kasboeken komt buskruitmaker Cornelis Martensz. Pronck naar voren als de stichter van het hofje. Hij koopt in 1641 een perceel grond aan de Tuinstraat waarop een hofje, bedoeld voor rooms-katholieke oudere, armlastige vrouwen, gebouwd is. In 1739 is dit hofje in het kasboek bekend geworden onder de naam het 'Pronckenhofje genaamd de Zeven Keurvorsten.' De herkomst van de naam De Zeven Keurvorsten is onduidelijk. Mogelijk ligt de oorsprong hiervan in een wat cynische benaming door omwonenden... Het hofje werd in 1724 aan de achterzijde uitgebreid terwijl in 1775 "t voorhofje" aan de Tuinstraat vernieuwd werd. Voor wat de religie betreft heeft men in 1778 in een ruimte boven de poort een bedeplaats ingericht. In 1853 werd een buurperceel aangekocht waarop een aan St. Barbara gewijde kapel is gebouwd. Die werd in 1862 in gebruik genomen. Na de Tweede Wereldoorlog raakte de kapel in onbruik. De kunstwerken wer-

Tekening van de binnenplaats van het hofje, 1896

den verkocht of in bruikleen gegeven terwijl de kapel zelf verhuurd werd.

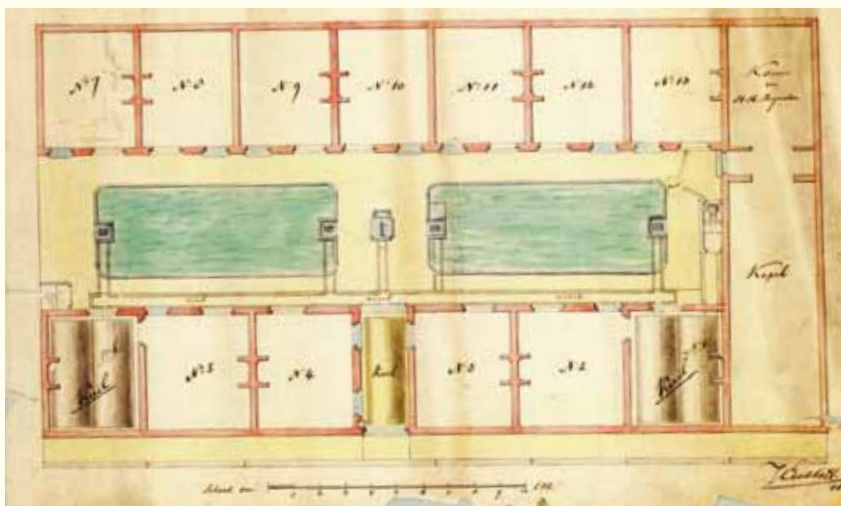
Uiteraard besteedt het boekje ruim aandacht aan de reglementen en de regenten, het wonen en de bewoonsters, de financiën en de verschillende restauraties en renovaties. De auteur sluit het boekje op een hele originele manier af door de bewoonsters te laten vertellen wat zij nu van het wonen in De Zeven Keurvorsten vinden. Buitengewoon mooie foto's zorgen ervoor dat het lezen van het boekje, 48 bladzijden, een waar genoegen is.

Er wordt weinig aandacht geschonken aan de grote bestuurlijke verandering die aan het eind van het jaar 2009 plaatsvond. Helaas, en ik citeer nu het bestuur van 2009, bleek het voor het huidige bestuur niet mogelijk in deze tijd, waarin de afhankelijkheid van charitas een

afhankelijkheid van monumentensubsidie is geworden, dit bijzondere erfgoed te blijven exploiteren en op een goede manier ook voor volgende generaties te behouden.

Omdat het, volgens het bestuur, financieel niet haalbaar bleek om te zorgen dat de woningen aan de kwaliteitseisen van vandaag de dag voldoen, werd een beheersvorm gevonden die zowel voldoende garantie biedt voor het behoud van het hofje alsook bewoning door minder kapitaalcrachtige vrouwen veilig stelt: de Amsterdamse woningcorporatie Ymere. De vragen die onbeantwoord blijven hebben voornamelijk betrekking op dat deel van de taak van 'klassieke' regenten: Het in de gaten houden van het algehele woonklimaat of de leef sfeer. Wie bepaalt er, bijvoorbeeld, wie er wel of niet op het hofje komt wonen.

In Haarlem heeft Ymere dit probleem opgelost door deze taken over te laten aan een 'bevriend' stel 'echte' regenten.

Plattegrond van het hofje getekend door J. Eeckhof, 1861

Let op: ellen zijn hier meters!

Uitgave: Ymere, Jollemanhof 8, 1019 GW Amsterdam www.ymere.nl

GASTCOLUMNIST ELSBETH ETTY

Ter gelegenheid van de overdracht van het hofje De Zeven Keurvorsten aan woningcorporatie Ymere op 1 december 2009 werd een boekje over dit hofje geschreven, dat elders in deze Hofjeskrant besproken wordt. Het eerste exemplaar van dit boekje werd aangeboden aan de spreekster op die dag, Elsbeth Etty.

Mevrouw Etty hield een zodanig verrassende toespraak over haar hofervaringen dat wij u haar tekst niet willen onthouden. Wij zijn mevrouw Etty zeer erkentelijk dat ze ons haar tekst ter beschikking heeft gesteld.

Dames & heren,

Ik weet niet waaraan ik de eer dank om dit boek over de geschiedenis van het Hofje De Zeven Keurvorsten in ontvangst te mogen nemen, maar eerlijk gezegd had u geen beter iemand daarvoor kunnen uitkiezen dan ik. Ik ben namelijk een heuse Hofdame. Ik ben dol op Hofcultuur, Hofprotocol en het Hofleven. Altijd heb ik alle hoven, van groot tot piepklein, verheerlijkt en verdedigd tegen laaghartige aanvallen van het plebs.

In mijn jonge jaren was ik een revolutionair die alle bastions van de macht wilde bestormen, maar van de hoven en hofjes, of die nu door verwaande vorsten of betuttelende regenten werden bestierd moest van mij iedereen afblijven. Begin jaren tachtig werd ik zelf aan het hof geïntroduceerd. Nou ja, geïntroduceerd... In het Amsterdams heet dat: Ik kreeg een krottige wisselwoning toegewezen omdat mijn nog krottiger halve woning aan het Marnixplein werd gerenoveerd. Mijn wisselwoning bevond zich in een hofje aan de Westerstraat. Het was een smerige, vochtige, lekkende bedoening, vergeven van de pissebedden en ander ongedierte en op mijn trap woonden mensen die niet konden lezen en schrijven. Maar dat laatste – zo wist ik – komt wel vaker voor aan hoven. De adel is van oudsher niet bijster ontwikkeld en de hygiëne laat er ook vaak te wensen over. Op school leerde ik dat Madame de Pompadour in Versailles gewoon op de trap poepte en dat zij niet de enige was.

Mij beviel het zo zeer in mijn nieuwe

behuizing dat ik na zes maanden niet meer terugwilde naar mijn keurig opgeknapt huisje aan het Marnixplein. Vooral de stilte in mijn hofje en mijn verwilderde hoftuinen kon ik niet meer missen. Op het Marnixplein werd ik wakker van gierende trams, aan mijn hof werd ik gewekt door vogels.

Omdat niemand in het hofjeskrot waaraan ik binnen een mum van tijd mijn hart had verpand wilde wonen, mocht ik er blijven. Na enige tijd – de analfabeten op de trap waren dood en vervangen door straatarme alleenstaande vrouwen zoals ik – kwam de mededeling dat het hofje zou worden gerenoveerd. Opnieuw moest ik naar een wisselwoning en het toeval wilde dat ik opnieuw op het Marnixplein terecht kwam, waar ik bijna ben vermoord door een buurman, die daarvoor vijf maanden in de Bijlmerbajes heeft gezeten.

Toen ik terug kon keren naar de Westerstraat heb ik geen moment gearzeld. Mijn hofjeskrot bleek omgetoverd in een paleis, omgeven door schitterend aangelegde tuinen, waar straatarme Amsterdammers zoals ik tegen een redelijke huur paradijselijk mochten wonen.

Vele jaren later toen ik met mijn geliefde en zijn dochter wilde gaan samenwonen gooide ik mijn aantrekkelijke hofjeshuisje op de ruilmarkt en half Amsterdam hapte toe, zodat ik nu – dankzij mijn voormalige lekkende en stinkende hofjeskrot – de trotse bewoonster ben van een grachtenpand uit 1650 op het mooiste punt van Amsterdam van de onvolprezen Vereniging Hendrick de Keyser.

Wat ik hier maar mee zeggen wil: Hofjes, hoe smerig, oud, vies en verwaarloosd ook, dienen beschermd bewaard en gerenoveerd te worden. Daarbij gaat het om meer dan centen, om meer dan winst- en verliesrekeningen, maar om cultuurgoed en woongenot voor de minderbedeelden. Hofjes en vooral die idiote Jordaanhofjes – die paradijsjes midden in de stad met hun bizarre geschiedenis – horen bij Amsterdam, zoals het paleis op de Dam bij Amsterdam hoort. Alhoewel: als ik mocht kiezen tussen wonen in het Paleis op de Dam en bijvoorbeeld het Begijnhof zou ik zeker voor dat rustieke laatste Hof kiezen.

Ik ben heel blij dat het Bestuur van het Hofje De Zeven Keurvorsten de moeite heeft genomen om dit culturele erfgoed te redden en daar zonder enig eigenbelang zoveel tijd en energie in heeft gestoken. Ik kan absoluut niet beoordelen of het hofje bij Woningbouwcorporatie Ymere in goede handen is – regenten moet je ten slotte nooit vertrouwen, zelfs of juist als hofdame niet – maar een bestuur dat met zoveel liefde en verstand van zaken met het Hofje de Zeven Keurvorsten omgaat, moet haast wel de juiste keuze gemaakt hebben, zeker als ik hoor hoe de gemeente Amsterdam het heeft laten afweten.

Het negentiende-eeuwse hofje in de Westerstraat waar ik met zoveel plezier heb gewoond en waar ik mijn bestaan als Hofdame begon, was veel jonger dan De Zeven Keurvorsten. Het belangrijkste wapenfeit van dat hofje, ooit in handen van de Stichting Concordia, was dat de dichter Lucebert er is opgegroeid. U kent zijn beroemdste dichtregel: 'Alles van waarde is weerloos'.

Hoe waardevol – in velerlei opzichten – het Hofje De Zeven Keurvorsten is, kunt u nalezen in het fantastische boek dat er over gemaakt is. Ik weet zeker dat het bestuur de deal met Ymere heeft gesloten om het Hofje niet weerloos achter te laten, maar juist weerbaar te maken. Dat is een fantastische daad, waar heel Amsterdam dankbaar voor moet zijn.

En als ik zelf straks oud en weerloos ben doe ik natuurlijk gaarne een beroep op de regenten van Ymere voor een bescheiden woonruimte aan dit historische hof. Ik ben zelfs bereid daar katholiek voor te worden – enige opportunisme is mij als Hofdame niet vreemd – en ik beloof plechtig dat ik geen herenbezoek zal ontvangen.

Ik wens u, bestuur van De Zeven Keurvorsten geluk met de redding van uw Hof, het mooie boek erover en wens dit Hof en zijn bewoonsters veel geluk voor de nabije en verre toekomst.

Elsbeth Etty

Amsterdams Historisch Museum,
1 december 2009

BOEKBESPREKING

DE VERERING VAN SINT ANTHONIUS IN FRIESLAND

De auteur heeft onderzoek gedaan naar de naamgever van het Sint Anthony gasthuis, Sint Anthonius, beschermheilige van pelgrims, later voor lijders aan ergotisme. Op drie vragen heeft hij geprobeerd antwoord te krijgen: waarom is voor deze beschermheilige gekozen, door wie is dat gebeurd en kan naar aanleiding daarvan iets over de stichting van het gasthuis worden gezegd. Het oudste historische document van het Sint Anthony Gasthuis dateert van 21 april 1425. Daarmee is het een van de oudste instellingen in Friesland.

Met een historisch overzicht van het leven van Sint Anthonius begint het boek. Hij leefde van 251-356 in Egypte, destijds onder Romeins gezag, en heeft dus een hoge leeftijd bereikt. Kort na zijn dood is hij heilig verklaard.

Zijn ascetische leefwijze heeft veel indruk gemaakt op zijn tijdgenoten. Hij was de eerste monnik die vele volgelingen kreeg en staat daarom bekend als de vader van het kloosterleven. Bekendheid kreeg hij kort na zijn dood door de verschijning van een levensbeschrijving, geschreven door de bisschop van Alexandrië, Sint Athanasius (296-373). Volgelingen van Sint Anthonius stichtten in het midden van het eerste millennium afzonderlijke kloosters voor monniken en nonnen.

Met zijn relikwieën is nogal wat rondgezeuld. Mogelijk is zijn stoffelijk overschot aanvankelijk bijgezet in Alexandrië en

later, in de loop van de 7e eeuw, zijn zijn relikwieën overgebracht naar Istanbul. Waarom ze van daaruit rond 1070 in de kerk van La-Motte-au-Bois, later Saint-Antoine-en-Viennois genoemd, zijn bijgezet, is onduidelijk. Een gevolg van de aanwezigheid van de relikwieën in Saint-Antoine was dat de plaats door steeds meer pelgrims werd bezocht. Dat resulteerde in de stichting van een lekenbroederschap die hen, vaak arm en ziek, opving in een hospitaal.

Tussendoor wordt, nogal versnipperd, een historisch overzicht van de politieke ontwikkelingen in het eerste millennium vanaf Sint Anthonius gegeven.

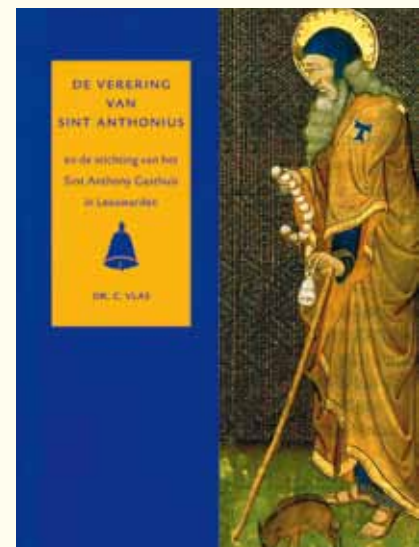
De stichting van de Broederschap van Sint Anthonius in 1095 staat niet op zichzelf. In die tijd zijn ook vele andere ordes gesticht. Tijdens de bloeitijd, in de loop van de 12e en 13e eeuw, kende de Anthoniter orde een netwerk van honderden hospitalen en gasthuizen, verspreid over heel Europa. Op pag. 64 vinden we een kaartje waarop de verspreiding van de vestigingen van de orde van Sint Anthonius in Europa is aangegeven. Vooral in Zuidoost Frankrijk, langs de rivieren de Rhone, de Gironne, de Maas en de Rijn, Noord-Italië en verspreid in Spanje en Duitsland worden deze vestigingen aangetroffen.

Aan het eind van de 14e eeuw, tevens het eind van de bloeiperiode, bereikt de

orde van Sint Anthonius ook de Heerlijkheid Friesland. In die tijd is er oorlog in Friesland tussen Schieringen en Vetkopers. Tevens zijn er geschillen tussen de Friezen en de graven van Holland. Gerrit van Cammingha, lid van een oud adellijk geslacht, is voorman van de Vetkopers en onderhoudt goede contacten met Holland. Dankzij die goede relaties wordt hij benoemd tot lid van de Orde van de Hollandse Tuin en treedt vanaf 1401 op als "olderman" in Leeuwarden.

In zijn conclusies meldt de schrijver dat in de 14e eeuw de verering van Sint Anthonius in Holland en Zeeland is geïntroduceerd. Bij het akkoord van 1398 tussen Schieringen en Vetkopers wordt de afspraak gemaakt dat gasthuizen in Oostergo en Westergo worden gesticht. Gerrit van Cammingha is daarbij betrokken. Mogelijk is hij verantwoordelijk voor de introductie van de verering van Sint Anthonius, niet alleen in Leeuwarden, maar wellicht ook in andere plaatsen in Friesland: Bolsward, Sneek, Dokkum, Franeker en Workum. In elk geval werd op zijn grond het Sint Anthony Gasthuis gesticht. Zou hij als stichter kunnen worden aangemerkt? Of dat is gebeurd vóór de oudste historische vermelding van 1425 is zeer onzeker.

Het leuke boekje met 87 pagina's is in klein formaat uitgegeven.

De verering van Sint Anthonius en de stichting van het Sint Anthony Gasthuis in Leeuwarden, 2009, Leeuwarden, door dr. C. Vlas. ISBN 978-90-5615-205-5

NIEUW LID

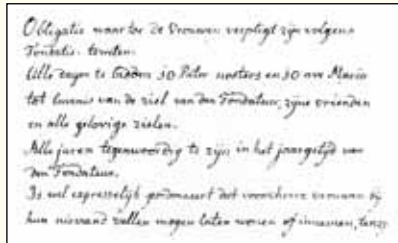
SINT-MARTINUSHOFJE, MAASTRICHT

INLEIDING

In 1715 heeft Martinus Frencken, stammend uit een aanzienlijke Maastrichtse familie en kanunnik van Sint Servaas, een groot vermogen nagelaten. Dat bestond vooral uit roerende goederen, landerijen en geld. Van dat geld heeft hij 18.000 gulden bestemd voor de oprichting van een hofje. Zijn drie zusters heeft hij tot erfgenaam benoemd, van wie de jongste, Helène Frencken, als de eigenlijke stichteres van het Sint-Martinushofje kan worden beschouwd. De inkomsten bestonden uit de rente van uitstaande leningen, de pacht van de landerijen en de huur van een paar huizen in de stad.

BEWONERS

Gebrek aan zorg voor iets beter gesitueerde bejaarden in de 18e eeuw was de aanleiding voor de bouw van het hofje. Het hofje was bestemd voor katholieke vrouwen die zo'n 20 tot 30 jaar in Maastricht woonachtig waren. Zij moesten ouder zijn dan 60 jaar en betaalden een inkoopsum van 40 rijksdaalders. Die doelgroep was gekozen, omdat verspreid in de stad al armenhuizen waren. Die waren in bezit van de stedelijke overheid of parochies en bestemd voor de echte armen. Bovendien was er in de stad ook

*Obligatio...
Tota...
lille...
tot...
en alle...
Alle...
Is...
hij*

een mannen- of bejaardenhuis, het latere Twaalf Apostelenhuis (1476-1992), waarin “verarmde middenstanders” onderdak vonden. Sedert lange tijd zijn het echter minvermogende ouderen uit Maastricht of omgeving aan wie betaalbaar onderdak wordt verschaft.

HOFJE

In 1715 werd het hofje op een stuk grond van ca. 360 m² aan de Grote Looiersstraat 27 gebouwd. De kosten ervan bedroegen 14.000 gulden. Een poort in de buitenmuur gaf toegang tot het hofje, dat een L-vormige aanleg toont. Loodrecht op de straat langs de Zwingelput stonden 10 huisjes, met een gemeenschappelijke blinde achtermuur, en achterin nog eens drie, dwars op de oostelijke muur. Gemeenschappelijk beschikten de bewoonsters over een waterreservoir, dat bestemd was voor de was etc. en een pomp voor drinkwater. Achter te-

gen de muur stond het “gemack,” een buitentoilet met 3 zitplaatsen in aparte hokjes. Afvalwater stroomde via een ondergronds riool uit op de achter het hofje liggende Jeker. In de jaren '50 kreeg ieder huisje zijn eigen wc.

HUISJES

In het hofje stonden 13 huisjes. Beneden in het huisje bevond zich de entree en een grote woonkeuken. Achterin was er open vuurplaats met een gemetselde schoorsteen erboven. Achter een muurtje aan de ene kant van de stookplaats stond een bed, aan de andere kant was een nis voor de deur naar de keldertrap. De kelder strekte zich uit onder het gehele huisje. Ieder huis had een zolder, verlicht door een klein raam, die men kon bereiken via een trap in de hal. In 1912 hebben de huisjes een nieuwe bovenverdieping met een dakkapel gekregen. In 1965 is de achtermuur van de huisjes vervangen. Ingrijpende renovatie en restauratie van het hofje vond plaats in 1988-1989.

BESTUUR

Na het overlijden van Helène Frencken in 1721 werd het beheer voortgezet door “bloedverwanten oft vrinden.” Voor die functie waren geestelijken en niet-katholieken uitgesloten. Het is dan ook niet verbazingwekkend dat het beheer, uitgeoefend door twee directeuren of provisoren, steeds in handen bleef van bekende Maastrichtse families als erfgenamen van de familie Frencken. Die traditie wordt voortgezet tot in de huidige tijd, waarin nu drie provisoren, van wie twee uit de familie Regout als ‘bloedverwant’ en een uit de familie Van Hövell tot Westerflier als ‘vrint’, het voor het zeggen hebben. Het administratief beheer van het Sint-Martinushofje is tegenwoordig overgedragen aan woningbouwvereniging Sint Servatius.

Literatuur: Het Sint-Martinushofje, door Ingrid M.H. Evers, in Maastrichts Silhouet 38, 1995 (uitgegeven door de Stichting Historische Reeks Maastricht).

MEPSCHEN GASTHUIS, 530 JAAR VOOGDIJ

Voor een kennismaking met een hofje en zijn bestuurders - het staat in Groningen, dus spreken we hier over een gasthuis en voogden - heb ik nog nooit zo'n uitnodigend boekje onder ogen gekregen. Prachtige warme foto's en prachtig vormgegeven. Bravo!

Al snel wordt duidelijk dat het boekje afwijkt van de gebruikelijke boeken over hofjes. Geen algeheel overzicht van alles wat zich in en rond dit oude gasthuis heeft afgespeeld. Nee, er is doelbewust gekozen voor een bepaald thema: 530 jaar voogdij. Alleen bestuur en juridische achtergronden van het gasthuis komen aan bod.

In het 'Woord vooraf' spreekt de voogdij de wens uit ...dat dit initiatief mag leiden tot een traditie van uitgaven over andere aspecten van deze voor de stad Groningen zo belangrijke instituten... Een zeer lofwaardige wens.

Aanleiding om een gedenkboekje uit te geven was het feit dat het Mepschen Gasthuis het afgelopen jaar 530 jaar bestond.

In 1479 stichtte Syerd de Mepsche naast haar woonhuis - het Hinckaertshuis - ter ere van de heilige Anna een gasthuis. Dat werd aanvankelijk dan ook het Sint Annen Gasthuis genoemd. Geleidelijk aan verdween deze naam om plaats te maken voor Mepschen Gasthuis, ge-

noemd naar Syerd. De Fundatiebrief, daterend van 1479, is in zijn geheel op de schutbladen van het boekje afgedrukt en vormt een ware proeve van bewaamheid voor paleografen (overigens is een leesbare versie als bijlage opgenomen). Uit die brief blijkt dat Syerds meisjesnaam Lewe is en de naam van haar man Ter Hansouwe...

Kenmerkend voor het Mepschen Gasthuis is dat het in de loop der tijd verschillende bestuursreglementen heeft gekend en dat een aantal bekende families een voogd leverde, soms generaties achtereen. Het betreft de volgende vijf families: De Mepsche, Coenders van Huizinge, Storm van 's Gravesande, Feith en Star Numan. Alleen de eerste drie families waren aan elkaar verwant. Men spreekt dan van een erfvoogdij.

Het systeem van erfvoogden en voogden stierf in 1980, met het overlijden

van mevrouw C.D. Star Numan, letterlijk uit. In 1982 stelde de rechtbank statuten vast waarin bepaald wordt dat het bestuur uit tenminste twee op voordracht van het bestuur door de gemeenteraad te benoemen personen bestaat. Deze bepaling is inmiddels zinloos geworden, daar de gemeente heeft laten weten de oppervoogdij niet langer te zullen uitoefenen. Het bestuur vult zichzelf nu aan; coöptatie dus.

De stichting, die zich ten doel stelt het in stand houden van het gasthuis, leidt nog steeds een zelfstandig bestaan. De kamers worden verhuurd aan alleenstaande vrouwen.

De schrijver, de heer Brink, kan trots zijn op dit prachtige gedenkboekje.

MEPSCHEN GASTHUIS,
Sint Annen Gasthuis, Hinckaerts Gasthuis
530 jaar voogdij 1479 - 2009
R.J.H. Brink ISBN 978-90-77957-13-4

INGEBRUIKNEMING GOUDENREGENHOFJE

Op 15 januari 2010 vierde de Koninklijke Haagse Woningvereniging van 1854 de feestelijke ingebruikneming van haar fonkelnieuwe Goudenregenhofje.

Het nieuwe hofje bestaat uit zes moderne hofjeswoningen van ca. 50 vierkante meter die min of meer een vleugel vormen aan het bestaande, enkele jaren geleden door de woningvereniging in het voormalige Goudenregenschool gecreëerde woningcomplex en een in dat complex gelegen voorwoning. Onder grote belangstelling werd de officiële ingebruiknemingshandeling verricht door de burgemeester van Den Haag, de heer J.J. van Aartsen.

Na afloop van het officiële gebeuren werden de nieuwe hofjeswoningen door iedereen uitgebreid bekeken en becommentarieerd. Unaniem was men het er over eens dat men er in geslaagd is om hier buitengewoon aantrekkelijke woningen te verwezenlijken.

De bijgevoegde foto is overduidelijk.

Den Haag kan trots zijn op dit fraaie nieuwe hofje.

Het Goudenregenhofje bevindt zich in de Goudenregenstraat 38 in Den Haag.

HET BOSHUISEN GASTHUIS TE LEEUWARDEN

Ruim 10 jaar geleden is het Boshuisen Gasthuis grondig gerenoveerd. Naar aanleiding daarvan heeft de heer B. van Haersma Buma, een van de collatoren, een klein boekje over zijn gasthuis geschreven. Een collator is iemand die woningen mag vergeven.

Het uitpluizen van de geschiedenis van dit gasthuis is geen eenvoudige zaak omdat in het archief van het gasthuis nauwelijks stukken van vóór 1850 voorkomen. Toch is de auteur er dankzij gegevens uit diverse familiearchieven in geslaagd om een beeld op te roepen van deze, niet bepaald kapitaalkrachtige, instelling. Hoofdlijnen dus waarbij het dagelijks leven in het gasthuis er bekaaid van af komt maar ondanks dat zeer interessant.

Het hofje zou in 1652 gesticht zijn door Anna van Eysinga (1594-1655) ter nagedachtenis van haar tweede echtgenoot Philip van Boshuisen (1584-1652). Recent onderzoek echter heeft uitgewezen dat het echtpaar een jaar voor de dood van Philip het initiatief genomen had voor de bouw van een gasthuis.

Over de eerste twee eeuwen van het gasthuis is weinig bekend. Een prent uit ca. 1790 en een beschrijving uit 1846 geven eerst een redelijke indruk van de algehele situatie: 19 woningen, een voogdenkamer en een portierswoning. In 1970/71 vond er een ingrijpende re-

novatie plaats waarbij telkens twee woningen werden samengevoegd. Behalve de portierswoning ontstonden er zo negen woningen. In 1998 vond er een tweede ingrijpende renovatie plaats. De portierswoning verdween en in totaal kwamen er nu acht woningen voorzien van alle gemakken van vandaag de dag.

Een rijke instelling is het gasthuis nooit geweest. De auteur heeft uitvoerig stil gestaan bij het vroegere bezit. Verschillende onroerende goederen hebben een geschiedenis die veel verder terugreikt dan de stichting van het gasthuis in 1652. Het bezit van het gasthuis bestaat momenteel nog uit een kleine boerderij en het recht op een deel van de opbrengst van een leen.

Voor wat het bestuur betreft is het opmerkelijk dat het gasthuis in de loop der tijd verdeeld geraakt is in twee helften wat in de huisnummering nog terug te zien is. Die verdeling hangt samen met de wijze van vererving van de bestuursfuncties. In de 19e eeuw hadden beide helften hun eigen afzonderlijke administratie, afzonderlijke regels en een afzonderlijke rentmeester. Later zijn de twee geleidelijk weer naar elkaar gegroeid.

Bij de totstandkoming van een nieuwe juridische vorm, een stichting, in 1984 is het onderscheid geheel verdwenen. Het enige wat nog van de oude situatie

overgebleven is, is dat de bestuursleden statutair nog altijd met de oude naam collatoren worden aangeduid.

In 1985 is een overeenkomst gesloten met het Hervormd Verzorgingshuis De Hofwijck. Tot op zekere hoogte functioneren de woningen in het gasthuis nu als aanleunwoningen bij De Hofwijck. Thans maakt het gasthuis deel uit van de Stichting Palet, centra voor wonen, zorg en welzijn.

Het Boshuisen Gasthuis is zojuist lid van het LHB geworden.

Uitgave: Stichting Boshuisen Gasthuis te Leeuwarden

*Auteur: Mr. B. van Haersma Buma
ISBN: 90-9012705-4*

JAARVERSLAG 2009

DOELSTELLING

Blijkens haar statuten heeft de stichting ten doel:
het behouden en versterken van de (woon)functie van hofjes en voorts al hetgeen met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin des woords.

VOORJAARSVERGADERING OP 4 APRIL 2009

Gastvrouw was de Stichting de Regenten- of Lenghenhof in Dordrecht. Na het huishoudelijk deel van de vergadering sprak de heer A.B. Visser over brandpreventie. Zijn lezing was getiteld 'Van emmer tot spuit'.

Het middagprogramma werd ingeleid door een voordracht gegeven door de heren H.J. Groeneweg en K. Rouw, beiden architect. Zij spraken over de Dordtse kleuren. Door historisch onderzoek hebben de inleiders een kleurenstaalkaart samengesteld. Zij konden diverse huiseigenaren bewegen de (hervonden) kleuren weer te gaan aanbrengen. Tijdens de rondwandeling door het centrum van Dordrecht kon het kleurrijke effect van deze methode worden bewonderd. Tenslotte voerde tijdens de afsluitende borrel de burgemeester van Dordrecht, de heer

R.J.G. Bandell, het woord. Naast bestuur en adviseur bezochten ongeveer achtevenvftig bestuurders van vijfenderftig hofjes met hun partners deze voorjaarsbijeenkomst.

de heer R.J.G. Bandell

BIJeenkomst HUISMEESTERS OP 17 SEPTEMBER 2009

De bijeenkomst van de huismeesters vond dit jaar in Hoorn plaats. De huismeesters waren te gast bij de Sint Pietershof. De heer A. Veen hield een presentatie met als onderwerp ontwikkeling van zorg in acute situaties en met name op het gebied van reanimatie. Aan deze bijeenkomst namen circa twintig huismeesters deel.

NAJAARSVERGADERING OP 31 OKTOBER 2009

De Stichting De Armen de Poth in Amersfoort was de gastvrouw van de najaarsvergadering.

Na afwikkeling van de huishoudelijke zaken hield de heer D.R.M. Scholtz, Senior Medewerker Voorlichting en Advies van het Nationaal Restauratiefonds, een lezing met powerpoint illustraties over het ontstaan en de werkwijze van het Nationaal Restauratiefonds. De lezing droeg de titel: 'Nationaal Restauratiefonds, de financiële kant van monumentenzorg'. Na de lunch maakten de deelnemers aan de vergadering een wandeling door de stad.

Met het toespreken van de aanwezigen door wethouder R. Luchtenveld van de gemeente Amersfoort, en met een

Dordrecht

Amersfoort

borrel, werd deze dag, waaraan naast bestuur en adviseur ongeveer tweeëntwintig bestuurders van zeventwintig hofjes deelnamen, afgesloten.

DE HOFJESKRANT

De krant verscheen twee maal, telkens voor de landelijke vergadering. Door de krant worden de bestuurders van de aangesloten hofjes op de hoogte gehouden van actualiteiten ten aanzien van hofjes en van de stichting in de breedste zin van het woord. Van de mogelijkheid tot - tegen betaling - adverteren in de krant werd geen gebruik gemaakt.

Extra exemplaren van de krant zijn onder potentiële leden verspreid.

DE WEBSITE

In juni is de vernieuwde website van

het Landelijk Hofjesberaad (www.hofjesberaad.nl) in de lucht gegaan. De startpagina is vernieuwd en beter en logischer opgebouwd. De tekst bij de diverse onderdelen is bijgewerkt en zodanig aangepast en/of vernieuwd.

De website bestaat uit een open, algemeen toegankelijk, en een besloten deel. Het besloten deel is voor de bestuurders van aangesloten hofjes toegankelijk met een inlogcode en een wachtwoord.

BESTUUR

Het bestuur kwam vier maal in vergadering bijeen, verder vond er bilateraal overleg plaats, en was er contact per e-mail. In juli trad de heer mr. E.W. Oosterbaan toe tot het bestuur, in de functie van secretaris.

ADVISEURS

In de invulling van het adviseurschap van de stichting kwam in 2009 geen wijziging.

FINANCIËN

De financiële situatie van de stichting ziet er, in overeenstemming met de verwachting, gezond uit. De financiële reserve is voldoende om aan alle verplichtingen te voldoen.

MUTATIES AANGESLOTEN HOFJES

Per 31 december 2009 zijn bij het Landelijk Hofjesberaad tweeëntwintig besturen aangesloten, die in totaal 118 Hofjes beheren. Aan het begin van het jaar 2009 waren dit nog achtenzeventig besturen en 114 hofjes.

E.W. Oosterbaan, secretaris

ACTIVITEITEN IN HOFJES

HOF VAN WOUW, DEN HAAG

Programma Hof- en Tuindagen in 2010:

- zaterdag 12 juni Tuindag
- zaterdag 21 augustus Oranjeappeldag
- zaterdag 11 september Open Monumentendag
- 20 tot 25 september Week van de Smaak
- zaterdag 16 oktober Dag van de Haagse Geschiedenis
- zaterdag 11 december Kerst op de Hof

Tijdens de Hof- en Tuindagen, waarvoor entreegeld wordt gevraagd, worden kraampjes ingericht met koffie, thee en lichte (themagerichte) versnaperingen, zoals zelfgemaakte appeltaart. Daarnaast kunnen 'hofmade' producten, veelal uit eigen tuin, worden aangeschaft.

De gehele opbrengst, inclusief het entreegeld, komt ten goede aan de instandhouding van de monumentale hof en tuin.

Informatie: www.hofvanwouw.nl

VERHALENFESTIVAL IN HAARLEMSE HOFJES EN IN DE RUÏNE VAN BREDERODE

Op zaterdag 29 mei 2010 vindt weer het jaarlijkse Verhalenfestival plaats.

Programma zaterdagmiddag:

In zeven hofjes in het centrum van Haarlem staan vertellers en muzikanten klaar om u te vermaken met een gevarieerde schat aan verhalen die omlijst worden met live muziek.

Het motto is: Met Verhalen Langs Hofjes Dwalen.

Om 13.00, 14.00 en 15.00 uur beginnen de vertellers en muzikanten aan hun ca. 45 minuten durende wisselende programma. Men kan in ieder hofje beginnen. Overal liggen folders. De toegang is gratis.

Deelnemende hofjes:

- Frans Loenenhofje Witte Herenstraat 24
- Hofje In Den Groenen Tuin Warmoesstraat 23
- Hofje De Bakenesserkamer Wijde Appelaarsteeg 11
- Johannes Enschedéhof Korte Begijnestraat 18-36
- Hofje van Noblet Nieuwe Gracht 2
- Wijnbergshofje Barrevoetstraat 4
- Zuiderhofje Zuiderstraat 12

Programma zaterdagavond:

In de Ruïne van Brederode (Velsenderlaan 2, Santpoort-Zuid) worden verhalen verteld en muziek gemaakt rond het vuur. Vier vertellers nemen het publiek mee in de wereld van de verhalen. De muziekgroep Zelicob zal hen tussendoor laten deinen op kletzermuziek.

De Ruïne is open vanaf 19.30 uur.

Entree voor de Ruïne: € 3,-, kinderen € 1,50.

Museumjaarkaart: gratis

De verhalenavond start om 20.30 uur en zal tot ongeveer 22.30 uur duren.

Frans Loenenhofje, Haarlem. Foto: Cas Poldermans

Het verhalenprogramma is gratis. Na afloop gaat de pet rond.

Meer info: 023 - 5575020

vertelkunsthaarlem@kpnmail.nl

www.deblauwekom.nl/vertelkunst